

Nemzeti Társalkodó

Junius 16dik napján 1835.

Élet hosszúság.

Szeretett Leányom!

Midőn te, az emberi életbe szeretve, annak rövid voltaért zugolodtál, 's egyszersmind kértél is kényszergettel is, hogy az élet ideáját veled értetném-meg, 's tartósságáruul véleményemet nyilatkoznám-ki, fejem eleibe nagy szolgálatot szabtal. Valamint akkor őszinte kijelentettem, úgy most is meg kell vallanom, mi szerint én a' Chémiában, 's általánosan a' legelső, legfelségesebb, legméljebb, leghasznosabb, de nállunk fájdalom! elmulasztott tudományban, a' természet historiájában igen is járatlan lévén, csak azzal szolgálhatok, mit réa olvasandó könyvekbül merithetek. Mind az tehát, a' mit szerezhettem, a' következő csekélységbül áll:

Mi az élet?

Az életmivi — organizált — természetekbeni élet nyilván egy benne lakozó hatóság, mely bárha magát a' plántákban 's az állatokban külömbözöleg fejezi ki, még is u-

gyan azon egy alap elvre vitethető. Az, egy szünet nélküli teremtésben és természetben mutatkozik. Eredés, nevededés, természet, visszaszerzés, vagy ismét kiegészítés — reproductio — tenyészés, apadás, meghalás, élet-tartosság azok, a' mik velünk az életet, 's életerőt esmérhetővé tészik. Az, magát nekünk szünteleni változtatásban mutatja; a' külső befolyás elfogadására éppen oly hajlandó, mint az arra visszahatásra, 's a' mellett az önmegtartásra törekvés által szakadatlan küzdsében létez a' külvilágnak káros és ellenséges behatásával. — Az élet ideája semmi se egyéb, mint az Istenségnek a' természetbeni kinyilatkozásának ideája.

Azon életkifejezésen kívül, melyet az organizált testekben találunk, kételenek vagyunk még egy messzebb, 's közönségesebb kiterjedésben is egy életet felvenni; egy életet, mely az egész mindenséget átfolya; egy öszves életet, mely az érintett organizált élethez olyan viszonyban áll, mint a' közönséges élet a' külön élethez, a' miért ezt úgy is kell tekinteni, mint a' mely amabbul jöttki. — Ha a' természetet úgy nézzük, mintegy nagy és eleven egésszet, úgy benne a' közönséges élet magát többféle, és olyan erőnek szünteleni hatása által fejezi-ki, melyek meghatározott, de nagyobbára fájdalom! esméretlen törvények által tévősek. Azon életnek már létezni kellett, még mi előtt a' plánták és állatok léteztek, sőt mi előtt az egész világ formálódott, 's *kéttse-*

gen kívül csak ez által lett minden. Ez az a' világ ere — vis-anima mundi — azaz isteni lehellet, mely a' mindenségben teremt és dolgozik. Átala minden átfolyva van, 's éppen azért *semmi sincs absolute meghalva*; az organizált, 's nem organizált teremtményeket e' szöllította elő. Ez az öszves élet tehát a' természetbeni egységnek manifestatioja, és nem valami realis, hanem idealis.

Ez által nyilvánvaló, mi szerént *semmi absolute meghalt nem lehet, hanem csak az élet bizonyos formájának elalvása*. Tehát az egész mindenségben minden csak tetszőleg hal-meg; és így bizonyos lehetz kedves leányom, hogy sem te, sem az a' külömben szegény, de midőn Mari barátnéd hajfürtjeit ékesíti, igen is kevély kék viola, nem haltok-meg, 's azok az átomosak, melyekből jelen alakatok van formálva, csak az örökkévalósággal enyészendnek-el. De lássuk már a' jelenalak tartosságát.

Az orvosok Aeskulapiusz isteneken elkezdvé, le a' jelenkorig sok ezer éveken keresztül vizsgálják az emberi élet eszközeit, 's még is csak annyit tudnak, hogy a' test erőtlenné lesz; de hogy az eszközök menyt tarthatnak, az erőtlenedés mimódon mégyen véghez, 's naponként mennyi erő apad-el? felszámításának tudományja a' természetnek soha ki nem tanulható titkai között maradand, 's annál fogva ily fontos kérdésre én is tudatlan mezei paraszt, mint a' legtudó-

sabb, legbölcsebb orvos, csak vállvonítással felelhetnek.

Némeljek azt állították, hogy a' ragadazó állatok sorsa, az éhel halás, mely szerint midőn az élet eszközei, 's nevezetesen a' fogak elhasználtatnak, elvásznak, a' halálnak — az az, a' jelen alak kialvásának — következni kell. Mivel pedig Cuvier szerint mi is a' ragadazó állatokhoz tartozunk, 's Schelling szerint ugy halunk-meg, mint az Ugolinoszak, tehát mi is az életeszközöknek, 's nevezetesen a' fogaknak elhasználásával meghalunk. De ezen állításra nagy ellenvetés az, mi szerint némely gyermekek egészen fogak nélkül nőnek-fel, 's némely szép asszonyok szájában csupán viziló csontjából faragott fogak diszeskednek sok éveken keresztül.

Plató a' földforgásának megváltozásáról beszédében azt mondja, mi szerint az előtt, midőn a' nap 's csillagok ott mentek le, hol most feljönnek, 's az emberek nem a' nemzés által lettek, hanem a' föld természetete, akkor az élet — régi átjött tudósítások szerint — egy örökös tavaszi természet segedelmével, ezer évekig is tartott. Azután is, hogy a' világ a' jelen rendbe tétetett, az élet, az abban létező nagyobb erőnél fogva, elein hatalmasabb, szorgalmatosabb volt, de későbbre gyengébb és restebb lett, 's innét lehet megfejteti a' régebben hosszabb, most rövidebb életet. Ebből mindazáltal nem lehet következtetni, hogy ily számítással előhaladással a' világnak majd ismét elkellene

enyészni; mert az Isten midőn észre vészi, hogy a' kezeiből kibocsátott, 's csak önerejére bizott világ elakar pusztulni, igazgatását ismét átvészi, mindent a' mi elbetegült és eloszlott a' jó rendbe teszi, 's a' soha többé meg nem vénülő, 's halhatatlan világot helyre állítandja.

Az Indus Birmáh négy fejeinek minden szemeivel — a' Lotus virágon száz isteni évet ülve, 's a' folyó örvény felett uszva — szünet nélkül vizsgálta a' természetet, de egyebet semmit se látott, mint a' sötétséggel körül folyt világot. Igen, ő a' legfőbb valóságtul nyerte azt az erőt, melynél fogva az értelmes valók számára tizenöt tájékat — lakó helyet — 's aztán magokat a' lelkes valókat teremtse, de a' természet titkai kitanulására nem. Mind ezekből csak azt tudhatjuk, a' mit az Indus bölcsek Nagy Sándornak, azon kérdésére: „mi volt előbb a' nap, vagy az éjj?” feleltek, hogy: „az idő előlépésének hamar vége, és a' földön minden teremtményeknek — vagy is jelenalakjaknak — ki van szabva mértéke, célja, formája és rende.“

A' földből kinöttekből legmagasabb a' *Calamus rudentum*, 's ez alig 500 lábra nő fel az égfelé; a' legkiterjedtebb a' *ficus indica*, mely 2000 lábnyi helyet foglal-el most is mint régen, 's 7000 katona fér el alatta. A' németországi tölgyfa Tacitus korában is 150 láb legmagasabb volt, ma is akkora. Az oroszslány régebben is oly erős, és kicsiny

volt, mint most. A' ló régen is szép és eszes volt; mint most, 's Goethe méltán bánkodik, hogy annak kezei merő körmekbe zártak. A' lovan feljüli magos állatok lomhák, éktelenek, irtozatosak voltak régen is, ma is azok; ma is annyit élnek mint régen.

Majd minden nemzetek történet könyvei istenekkel atyafias, istenekkel társalkodó 7-8-900 's több éves' hosszú életű ösatyákkal 's egy hosszas tavasszal kezdődnek; ilyenek az Indusok, Chinaiak, Fénicziaiak, Zsidók, és Arabsak népei, 's ilyeket emlitt Humbold Sándor Amérikában is. Azonkívül hogy a' szt. könyvben említett 969 életkorban nem kételkedhetünk, az is bizonyos, hogy a' régiek a' pásztori egyszerű életmódon élve, a' hegyi levegőt éldelve, 's a' 5 — 4000 évvel ifjabb 's erősebb természet kezétől vezetettve nem csak a' Zsidóknál, hanem más nemzeteknél is annyival hosszabban élhettek, mivel a' régieknél nagyon szokás volt a' gyenge alkatásu élhetetlen gyermekeket megölni; 's így az erősek kétség kívül tartósabbak voltak kivált a' déli tartományokban, hol a' fák növé ereje is háromszor nagyobb mint a' nyugotiakban.

Azomban ha a' legutolsó földrevolutio előtt volt is ezer éves élet, de azután többé nem, 's a' legrégebbs esmeretes időben is az életszak csak annyira számittatik mint a' miénkben, és mentől idébb jövünk a' zsidó historiában Dávid kora felé, annálkorábban vénülnek el az emberek. Mo'ses és Áron 120

éves korokban haltak-meg. Éli 98ik évében már vak, de még is erős vala, midőn ijedtében megholt. Dávid 70 éves korában már egészen erőtlen vén ember volt. Salamonnak is e' sorsa vala, és nagyon lehet álmélni, hogy azon tüzből, melybe mind ket-tejek az észet és érzéki életet egyesítették, hogy maradhatott-meg csak egy szikra is oly hosszason? Solon Craesussali beszélgetésében az emberi életet 70 évekre határozza. Xerxes a' Görögországi hadjában fájdmason kiált-fel, hogy sergeiből 100 évek után senki se fog életben létezni. Sirach azt mondja hogy, ha az ember ugyan sokáig él, száz évekig él, és ez az időszak az örökkévalóság-hoz képest annyi, mint egy csepvíz a' tengerhez. Mindezekből úgy jő ki, mi szerint az emberi élet közép számítással 70 - 80 évek között él, és erre 5000 évi tapasztalás a' bizonyosság. Melyből ha lehuzzuk azt, a' mi gyermeki értetlen korra, betegeskedésre, álmomra, pipázásra, kártyázásra, sokaknál a' hízékedésre és cselszövényekre fordittatik, alig marad fenn a' barátság és uraniai szeretet éldelésire, a' filozófiai andalgásra, a' hon szeretetére és szolgálatjára, egy szóval a' valóságos életre 10 - 12 év, és ennyiért nyomást, üldözést, igazságtalanságot, testi és lelki fájdmakat szenvedni, valójában oly drágán szerzett tökepénz, mely ezért alig ad egyet kamatban, 's midőn ezt az ember így fontolgatja, szinte hajlandó lenne azon istentelen eretneket menteni, ki azt mérte

száján kibocsátni, mi szerént ő az Isten helyében jobb világot tudott volna teremteni! De látom kedves leányam, hogy homlokad kezd komolyan öszve húzodni, 's szemeid bosszankodásra készülnek, azért sietek néked kinyilatkoztatni, mi szerént azon módon csak a' határtalan vággyal bíró és hideg filozofus beszél; az a' nemes érzésű teremtés pedig, ki a' természeti gyönyöröket, a' barátságot, a' szeretetet, a' virtust, a' hon-szeretetet és a' szabattságot becsülni is eldelni is tudja, az lelkébül hiszi azt, mit a' mostoha anyja előtt élte veszélyével térdepelő Don Karlos felelt: „a' paradicsomban élt egy pillantat a' halállal nincs igen drágán fizetve.“

Tudom kedves leányom, te is e' véleményben létezel; tudom hogy az életet, ha örökösíteni nem lehet, legalább nyujtani kívánnád; ugyan azért vigasztalásodra előrendelek egy néhány példákat, melyek arra bizonyságok, mi szerént az ember 70 — 80 éveken feljül 200ig is erős, vidám, és megelegetett életet élhet.

Az öregek költője Anakréon a' 200 éves Aeginusról énekel, 's Dámástes történet író azt állítja, mi szerént nem csak néhány Aetoliaiak 200 évet értek-el, hanem Piktorius 300ig vitte-fel. Theopompus egy 157 éves Epimenidest hoz elő; 's mind ezen adatok a' görög városok évi könyveibül vétettek. Cicero, ki a' bizonyságokat igen is jól tudja bírálni, egy Tartessusi királyt *Argautho-*

niust hoz elő, ki 80 évekig uralkodott, 's 120 évekig élt. Plinius a' római polgári laistromokra utal, melyek szerint Claudius császár alatt Bolognába egy öreg 157 éveket élt, 's ugyan azon évben Florencziába, Pármába 's Piacencába hét ember 120 évtől 135-ig, hárman pedig 140 évesek íratlak-fel.

De hagyjuk-el a' régieket 's jöjjünk időnkhez közlebb. Breslauri rector Grüph egy 200 éves apáczárúl minden homály nélküli bizonyítást teszen. Császári seborvos Krámer Bánátusba Káránsebesbe egy 190 éves oláhot talált; 's ugyan ott a' 172 éves Rovin János 164 éves feleségével Desson Sárával 147 éveket élt házasságban — egy szent házasságra alkalmas szép idő. — 'S egy fiak 150 éves volt. Magam is logikus koromban néhány édes apámmal Borbándra menvén tudakolódni azon jószág felől ottan, mely familiánk ajándék levelébe iktatva létezik, de más bírja, láttam egy öreg embert, kihez utasítottak vala, de nevéről elfelejtkeztem, a' ki felszámításunk szerint 135 — 140 éves volt. Udvara közepében találtuk karas székben ülve. Szemei homályosok voltak, de halála jó, esze és emlékező tehetsége még oly állapotban, hogy nekünk elég jó rendben beszélte elő nevezetesen a' Károlyvári erősség építési kezdetének históriáját, a' mikor ő mint napszámos ottan sokat dolgozott. Jenkius angol 100 éveken feljül még derék úszó volt, 's 169 éveket élt. Shropsirbe egy Parre nevű paraszt 130 éves korában még csépelet,

's ha Londonba kicsapongó módon nem él, a' felbonczoláskori ítélet szerint 150nél is tovább élt volna. Szeme világa 's emlékező tehetsége elhagyták, de egyéb tagjai jó állapotban találtattak. Essinghamba egy nap-számos 144dik évében történt halála előtt kevéssel, egy órai útát tett. Galliciába nem régen egy 168 éves pásztor halt-meg, 's ilyeneket a' Kárpáthus, a' norvégiai 's más havasokon többeket is találhatni. Az orosz fennségesebb helyei is természetnek ily koros embereket; nagy bizonyság arra az a' 145 éves orosz, kinek sírdombja egy északi tájékon ma is frissen látszik. Ő a' hegyi tiszta levegőt a' mocsáros tájékaival cserélve használta 's semmi némü kicsapangástul magát nem óvta. Mások mint férfiak éltek végéig se tudták magokat kimeríteni. A' feljebb érintett öreg Parre, utolsó feleségébe 120 éves korában szeretett, 's azon túl még 12 évekig érzelő férj volt. Egy hasonló koros angol, kivel III György személyesen beszélt 's neki, istenes és erkölcsös élte tekintetéből nyúgpénzt adni kívánt, azt felelte: mi szerint ő ugyan mindég becsületes ficzkó volt de 116 éves korában mégis ekkléziát kellett követnie.

Az ész se marad hátra, 's Aristoteles szerint 50 évek körül még tud győzedelmeskedni az érzések hévségén, 's a' képzelő erő repülésén. A' gondoló emberek e' korban nem a' legmérészebb, de legmélyebb vizsgálatokat tették, 's a' költők nem a' leglán-

golóbb, de tisztább 's nemesebb teremtményeket alkották, és némelyek csak a' sírral nyugottak-el. Massinissa 90 éves korában oly erős volt, hogy essőbe, hidegbe hajadon fővel lovaglott, 's biradalmát mindég egyforma renddel igazgatta. Jenkius 140 éves korában az itélőszék előtt személyesen perele. Isokrates 94 éves korában még egy jó könyvet dolgozott, 's Gorgiás 107 éves korában a' tudományokkal foglalatoskodott. A' halhatatlan Kánt már közeledett 70dik évéhez, midőn legfőbb munkáját bévégezte, 's sokkal határozottabban kimutatta azon végpontokat, melyeken túl az emberi értelem nem tud menni, mint a-karki más előtte. A' derék Jakson 86—88 éves korában a' szenvedelmes 's mérész ámerikaiaknak ügyes és mély bétátásu elnöke, 's ki nem emlékszik gyönyörűséggel tisztelettel azon lelkes 's tüzes beszédekre, melyeket az a' két világ imádott polgára, a' virtus és szabadság élő symboluma Lafayette a' francia kamarákban még 77 éves korában is menydörgött? Ámérikába is létezik példája a' hosszú életnek. A' hírlapok szerint új Spanyolországba bizonyos Mária Collet Mendék nevű 147 éves asszony 1852ben még élt, lehet ma is.

Ezek mind az által csak eggyes példák de a' história egész nemzeteket emleget, melyek általánosan hosszas életűek voltak. Kambises azt beszélte az aethiopiai követeknek, mi szerént az ő persái főtt hust esznek, tejet isznak, jó illatu fördőket használnak, 's

120 évet élnek. Diodorus azt mondja egy görög útozó után, mi szerént egy szigetlakósi, kik között az a' görög, sokáig múlatott 150 évet élnek.

Az Arabsok a' mai időben is hosszas életűek, nem kevesen viszik-fel 200 évekre is. A' napok egyformasága, a' napnak hæv sugári, az éjeli hivesség, a' balsamos illatok a' nem bőv, de tiszta és erős viz, a' nagyon tápláló és ingerlő gyümölcsök, a' kevés káfé ital, 's egy átaljában a' nagyon egyszerű élet mód; és elmebeli csendesség okozzák kéttségen kívül a' hosszú életet.

De nem csak Árabiában, hanem a' magyar földön is meg lehet találni vagy szerzeni mind azon elemeket, melyek az életet hosszabíthatják: itt is létezik meleg nap, szép világ, tiszta levegő, erős jó izü viz, balsamos Flora, fűszeres gyümölcs, tápláló hús-némü, illatos, erős, egészséges bor, és semmi egyébbre nincs szükség, csak arra hogy az ember evő, ivó vággyának 's átállanosen az érzéki éldeléseknek határt szabjon, foglalatoskodjék munkáson, 's éljen szabadságban. Az ember, Hufeland szerént, a' leg-tisztább és frissebb vizet igya bőven, a' szesz-italokat használja mértékkel, 's a' pálinkát tartsa méregnek. Az ember, a' természet szava után, szivében a' bátorságnak barátságának, nemes lelküségnek, és eszes szeretetnek mindég, az alatonító indulatoknak pedig, milyenek a' félsz, fösvényesség, gyűlölség, szolgálai hizelkedés, árulás, harag és hosz-

szuállás soha se adjon helyet. Ezek a' szív-
rugóságát igen is korán elhasználják, 's az
élet forrását kiapasztják.

Gy. Fejérvári id. Farkas Sándor.

H á r o m S ü k e t.

Egy süket egy süketet törvénybe idéz-
tetett egykor egy süket eleibe. — A' felperes
így szólla: az én mezőmen és gabonám kö-
zött ez vadat kergetett: — nekem sok kárt
tett a' nyargalással és tapodással. — Az al-
peres: — Nem! bizony nem! az ő pénzinek
fele része rég kiadattatott kamatra. — Az i-
télő bíró így szólla: a' házasság jussai ré-
giek — mindenkor szentek, és közönségesek.
— Azért a' házasság mennyen végbe; és én
magam is elfogok menni a' lakadalomba. —

Morus Tamás ezen regét más alakban
így adta elé: (Th. Mori Epigr. Tom. 3. p.
239).

Lis agitur: surdusque reus, surdus fuit actor.
Ipsé tamen iudex surdus utroque magis.
Pro aedibus hic petit aes, sexto jam men-
se peractô.

Ille refert: tota nocte mihi acta mola est.
Aspicit hos iudex, et, quid contenditis? inquit:

An non utrique est mater? utrique alite.

Oh! mely sokszor történik, hogy sem az
író, sem az olvasó, sem a' bíráló egymást
nem értik, 's e' miatt származnak vagy a'

mérges felelgetések, vagy az unalmas tollharczok. — E' miatt történik, hogy gyakorta sem a' felperes nem tudja tisztán, mit? és hogy követel? sem az alperes nem tud igazán felelni, mert a' követelést nem érti, vagy érteni nem akarja; — sem a' bíró nem tud ítélni, mert vagy a' részre hajlás süket-té tette, vagy valami hatalmas ércz pengése a' fülét meg nem nyitotta: — így előtte a' felek eléterjesztései szinte csak olyanok, mint a' *Morus Tamás* három süketjeié. —

K. J.

Két testvérnek különös fortélyja.

Ez előtt egy néhány esztendőkkel, N. Nből két testvérek, mint szabó legények, elvándoroltak Jamaikába. — Megérkeztek látván, hogy az ők üresült erszények nem elégséges őket megtelepedetésre segíteni: gondolkoztak valami mód iránt, mely által 60 vagy 70 font sterlinget tudnának szerezni, 's azzal kereskedéshez fogni. — Ide is tova is kitérő hosszas gondolkozás után ilyen feltalálásra adák magokat: — egyik közüllök a' másikat vetkeztesse-le, mezitelenig beretválja-le a' haját egészen, tetétől fogva talpig fesse-bé néger (szerecsen) színre, 's azután mint rabszolgát adja-el. — Ezen gondolatot tetté változtatták. — Egyik magát reá szánta az áldozatra: — magát a' testvére ál-

tal szerencsenné csináltatta és egy rabszolgákkal kereskedőhez vitette, a' ki az ő szép és hiba nélküli alkotján nem kevésbé csudálkozván hosszas késelem nélkül 80 font sterlinget leolvasott érte. — Az eladó testvér eltávozott, és eladott testvérét a' kereskedő keziben hagyta. — De még azon éjjel a' csak festett szerencsen visszaszökött a' testvérihez, magát tisztán kimosdatta, 's más nap reggel ismét mihelyben dolgozott, mint európai. — Hijjában kereste, és kerestette a' kereskedő a' maga vásárlott rabját, sőt hijjában ígért jutalmot is annak, a' ki reátudná igazítani. — Nagyon vigyázó eszességgel mind a' két testvér elkerülte az utánnak lehető nyomozást. — A' családi pénzél, a' 80 font sterlingel kereskedéshez fogtak: — nyertek és szereztek azzal kevés esztendők alatt 20.000 fontnyi vagyont 's vissza tértek azzal Angliába. — De Jamaikából lett eltávozások előtt elmentek azon rak kereskedőhez: reá emlékeztették az elszökött négerrel esett történetire; vissza fizették neki a' tölle kapott 80 font sterlinget az addigi törvényes kamattal együtt. —

K. J.

Nevezetes Férjfi-gyűlés.

Ángliai Sommerset grófságnak *Bagborough* nevű kised várossában megholt ez-

előtt kevéssel egy 83 esztendőös asszonyi személy, a' ki a' férfi nem iránti gyűlölségből egész életit házasságtalan állapotban tölteni meghatározta vala: — A' neve *Jeannette Keen* — Egyéb aránt igen szelid, csendes, maga kedveltető, és nyájas volt a' nős férfiak iránt; de a' legkomorabb elme mérsékletű és idegenkedő az ifiak iránt, a' kiket — midőn vagy egyet csak távolról is látott — futással is elkerült. — Igen gazdagon maradott egész vagyonját testálta unoka hugainak, és testvérei leány gyermekeinek a' férfiui atyfiaknak egész kirekesztésivel. — Száz font sterlinget hagyott 40 esztendőt ért négy olyan férfiaknak, a' kik a' testit a' sirba vigyék, de olyan szoros feltétellel, hogy elsőben esküdjenek-meg arról, hogy soha semmi asszonyi személyel semmiféle társalkodások nem volt. — Senki sem találkozott, a' ki ezen feltételt elfogadhatta volna; mely miatt a' koporsója leányok által vitetvén a' temetőbe, a' 100 font sterling is a' leány véreknek maradott. — Egy más pontjában a' vég-hagyománynak azt rendelte, hogy a' temetésin csak öröm-dalok énekeltessenek, és hat szüz leányok a' sirja körül tánczoljanak. — Mely megesvén: az iratik, hogy közel két ezer emberek vendégeltettek-meg, kik a' temetésin jelen voltak. — *Raritas raritatum.* —